

του Γιώργου Καλαμπόκα

Από την περίοδο που η χώρα μπήκε στο μνημόνιο, το παραμύθι παραμένει το ίδιο. Αν δε ακούσει τον τελευταίο καιρό κανείς τα παπαγαλάκια και τους έγκριτους ακραιφνείς κυβερνητικούς, ενδεχομένως να πιστέψει είτε πως τρελάθηκε είτε πως απλώς έζησε για πάρα πολλά χρόνια σε μια άλλη χώρα:

Κάπου που κυβερνούσε η Αριστερά, που τον Εμφύλιο δεν ακολούθησαν οι μαύρες δεκαετίες του «κράτους της Δεξιάς», με τις εξορίες και την παρανομία, και στην οποία φυσικά η Χούντα αποτελεί μια θλιβερή παρένθεση, η οποία όμως έπεσε από τον ουρανό. Σύμφωνα με αυτή την αφήγηση, μετά τη Δικτατορία η χώρα έχασε κάθε έλεγχο, παραδομένη στις αδηφάγες ορέξεις μιας Αριστεράς ηγεμονεύουσας σε όλες τις βαθμίδες της κοινωνικής ζωής: στον πολιτισμό, τα συνδικάτα, τη διοίκηση και φυσικά στο κράτος και την οικονομία. Κάπως έτσι, φτάνουμε να ακούμε από το στόμα κυβερνητικών στελεχών της ΝΔ ότι «στη Μεταπολίτευση οι κυβερνήσεις όντως διόριζαν, αλλά διόριζαν αριστερούς»! Με άλλα λόγια: Ήταν όντως η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ που ασκούσαν τυπικά την εξουσία αλλά την ασκούσαν με όρους που ακύρωναν την ίδια τους την πολιτική. Το πραγματικό τιμόνι το κρατούσαν άλλοι, οι οποίοι τελικά έχουν και το ηθικό και πολιτικό «κρίμα» για την εξέλιξη της χώρας.

Φυσικά, το τροπάρι δεν είναι καινούργιο. Η διαγραφή της Μεταπολίτευσης, αποτέλεσε κεντρικό ιδεολογικό πυλώνα του σημερινού εκσυγχρονισμού. Όσα ακούμε σήμερα ως άκρατο κυνισμό και απόδειξη μιας νέας αστικής στρατηγικής επιδίωξης, γράφτηκαν πρώτη φορά από τους ιδεολογικούς ταγούς του εκσυγχρονιστικού κέντρου. Τι είναι λοιπόν αυτό που καθιστά το να ξεμπερδέψουν με τη Μεταπολίτευση πρώτιστη προτεραιότητα για τα αστικά επιτελεία; Με άλλα λόγια, τι ήταν τελικά η Μεταπολίτευση; Μήπως ήταν ο σοσιαλιστικός «παράδεισος» που οι τρέχοντες ακραιφνείς επιχειρούν να παρουσιάσουν;

Το μεταπολιτευτικό πολιτικό υπόδειγμα...

Χωρίς να μπορούμε παρά να προβούμε σε μια γενικευτική αποτίμηση της εν λόγω περιόδου, η μεταπολιτευτική περίοδος σηματοδότησε μια ειδική εκδοχή πολιτικής ηγεμονίας της αστικής τάξης, που προέκυψε στο πλαίσιο της προσπάθειας να ενσωματώσει τη λαϊκή δυναμική που οδήγησε στην πτώση της Χούντας. Μια δυναμική, που παρ' όλες τις συνεχείς μεταμορφώσεις της κατά τις τρεις δεκαετίες που είχαν μεσολαβήσει, έδειχνε να αντλεί την «καταγωγή» της από το εαμικό κίνημα και να τροφοδοτείται από τον επί τόσο διάστημα (τυπικό) αποκλεισμό της Αριστεράς από το πολιτικό σκηνικό και την απόσταση που όλες οι μορφές αστικής διαχείρισης διατήρησαν από ένα μεγάλο τμήμα των λαϊκών στρωμάτων, με άλλα λόγια, από την ουσιώδη αδυναμία τους να συγκροτήσουν σχέσεις πολιτικής εκπροσώπησης με το σύνολο του λαού. Αυτή η κρίση πολιτικής εκπροσώπησης, που έδειχνε να τροφοδοτεί και να τροφοδοτείται από τη λαϊκή δυσαρέσκεια, αποτέλεσε το υπόβαθρο μιας διαρκούς πολιτικής αστάθειας.

Στο πλαίσιο αυτό, η μεταπολιτευτική περίοδος αποτέλεσε μια πραγματική «τομή μέσα στη συνέχεια» της κυριαρχίας των δυνάμεων του κεφαλαίου: την υιοθέτηση μιας εκδοχής αστικής διαχείρισης που ήταν έτοιμη να τερματίσει την κρίση πολιτικής εκπροσώπησης του αστικού πολιτικού συστήματος και την πολιτική αστάθεια που τη συνόδευε, στοχεύοντας εξ αρχής στις αιτίες που τις παρήγαγαν και άρα στη διαμόρφωση ενός νέου πολιτικού «συμβολαίου», μιας νέας εκδοχής αστικής ηγεμονίας. Δεν υπάρχει όμως

αμφιβολία ότι αυτή η κατεύθυνση δεν εκπορεύτηκε παρά από την προσπάθεια του αστικού προσωπικού να διασφαλίσει το μακροπρόθεσμο κεφαλαιοκρατικό συμφέρον, με άλλα λόγια, δεν υπήρξε το αποτέλεσμα κανενός υπερταξικού συμβιβασμού που αντανάκλούσε ένα υποτιθέμενο ενιαίο «εθνικό» συμφέρον, αλλά κατεξοχήν αστική ταξική στρατηγική. Έτσι, την κατασταλτική αντιμετώπιση της Αριστεράς αντικατέστησε μια μακρά περίοδος επιχείρησης ενσωμάτωσής της και ταυτόχρονα ενσωμάτωσης των λαϊκών δυναμικών και της δυσαρέσκειας, μια περίοδος αποκατάστασης, έπειτα από δεκαετίες, των σχέσεων εκπροσώπησης του αστικού πολιτικού συστήματος με μεγάλο μέρος του λαού.

Με τη σειρά του αυτό σήμαινε την ανάγκη για τομές στο κράτος και δη στο συνασπισμό εξουσίας που το ίδιο σηματοδοτούσε, σήμαινε την υποτελή αναπαραγωγή όψεων συμφερόντων και ιδεολογικών αναγνώρισεων των λαϊκών στρωμάτων και της Αριστεράς εντός του κρατικού μηχανισμού, υπό αστική δεσπόζουσα. Ο κρατικός μηχανισμός της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου και πολύ περισσότερο της περιόδου μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία αποτέλεσε ένα πεδίο σύναψης κοινωνικών συμμαχιών με μερίδες των λαϊκών στρωμάτων, τόσο γιατί η διαμόρφωση της ιδιότυπης ελληνικής εκδοχής «κράτους πρόνοιας» παρείχε εγγυήσεις κάποιας κοινωνικής συνοχής όσο γιατί η σταδιακή αύξηση του μεριδίου της εργασίας μέσα στο συνολικό παραγόμενο προϊόν έδινε για πρώτη φορά ύστερα από πολλά χρόνια εχέγγυα κάποιας συνολικής αύξησης του βιοτικού επιπέδου, ενώ δόθηκε σχετικά εκτεταμένη δυνατότητα ένταξης στον κρατικό μηχανισμό και εργασιακής εξασφάλισης χωρίς να προϋποτίθεται –μετά την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης από το ΠΑΣΟΚ– κάποια απόδοση διαπιστευτηρίων αντικομμουνισμού και «εθνικοφροσύνης». Όλα αυτά σήμαναν τη δυνατότητα ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας για τα λαϊκά στρώματα, ειδικά δε για τη νέα, αναδυόμενη, μικροαστική τάξη.

...και τα αποτελέσματά του

Όμως, αυτό που αποτέλεσε την αναγκαστική (σε μακροσκοπικό επίπεδο) υποχώρηση των αστικών μερίδων απέναντι στην Αριστερά και την κοινωνική δυναμική έμελλε σταδιακά να εξαντληθεί μέσα ακριβώς από αυτή τη στρατηγική του αντιπάλου και τη στρατηγική αμηχανία της Αριστεράς. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, η δυναμική του μεταπολιτευτικού εργατικού κινήματος και η παγίωση ενός συσχετισμού δύναμης ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία στους χώρους δουλειάς και τις εργασιακές σχέσεις οδήγησε, παρά τη φαινομενική σταθερότητα, στην ουσιαστική υποχώρηση του εργατικού κινήματος: Η τεράστια κατάκτηση της διαμόρφωσης ενός ισχυρού νομικού πλαισίου προστασίας της εργασίας και των συλλογικών συμβάσεων, αντί να αποτελέσει εφαλτήριο μιας νέας ανάπτυξης του εργατικού κινήματος και της παγίωσης διαδικασιών βάσης στους χώρους δουλειάς και τα συνδικάτα, με την πάροδο των ετών εξελίχθηκε σε ένα «μηχανισμό» που, στη βάση αυτού του συσχετισμού, διαπραγματευόταν τους όρους εργασίας και το επίπεδο του μισθού (καθεαυτά εξαιρετικά σημαντικά), χωρίς κάποια ιδιαίτερη μεσολάβηση της βάσης των σωματείων, με όρους κυρίως νομικής διεκδίκησης.

Έτσι, δεν ήταν μακριά η αποστέωση των συνδικάτων, η σταδιακή μείωση της συμμετοχής σε αυτά, αλλά και η διαμόρφωση ενός «κελύφους» που ολοένα και περισσότερο απλώς συντηρούσε και αναπαρήγαγε έναν προηγούμενο συσχετισμό ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία, χωρίς πια να μπορεί να υπερασπιστεί ή να τον επιβάλει στην πράξη. Φυσικά, η δημιουργία ενός τέτοιου «μηχανισμού» διατήρησης της κοινωνικής ειρήνης με κάποιες θεσμικές και οικονομικές παραχωρήσεις στα εργατικά στρώματα (παραχωρήσεις που πολύ σύντομα έτσι κι αλλιώς αμφισβητήθηκαν) διαμόρφωσε σε όλη τη μεταπολιτευτική περίοδο και τα στρώματα εκείνα που θα αναλάμβαναν την υλοποίηση και αναπαραγωγή του: Η συνδικαλιστική γραφειοκρατία, αποτέλεσε και την υλική αποκρυστάλλωση της πορείας «κρατικοποίησης» του εργατικού κινήματος.

Ωστόσο, δεν ήταν μόνο η πορεία των συνδικάτων. Η πορεία της ίδιας της Αριστεράς μέσα σε αυτό το νέο πλαίσιο άφηνε τη στρατηγική στον αντίπαλο, απεμπολώντας ολοένα και περισσότερο την προσπάθεια διατύπωσης ενός ηγεμονικού πολιτικού και κοινωνικού προτάγματος. Αναδεικνύονταν πλέον ολοένα και περισσότερο ως μια δύναμη αντίστασης, κριτικής, ιδεολογικού και ηθικού (όχι φυσικά σε όλες τις

περιπτώσεις) σημείου αναφοράς, παρά ως μια δύναμη που εγγραφόταν στο πλαίσιο μιας σύγχρονης επαναστατικής στρατηγικής, διακύβευμα της πάλης της οποίας ήταν η εξουσία. Με άλλα λόγια, η μεταπολιτευτική «κοινωνική ισορροπία» και η στρατηγική αμχανία της Αριστεράς διαμόρφωσαν τους όρους της πολιτικής της ενσωμάτωσης και αναπαραγωγής της εντός του αστικού στρατηγικού πεδίου. Υπ' αυτό το πρίσμα, παρά τις παραχωρήσεις και τη διαμόρφωση ενός ευνοϊκότερου πολιτικού και ιδεολογικού συσχετισμού δύναμης η Μεταπολίτευση δεν αποτέλεσε ποτέ μια περίοδο κατά την οποία η Αριστερά βρέθηκε, έστω και έμμεσα ή άτυπα, «στο τιμόνι», που ηγεμόνευσε, αλλά το αντίθετο.

Πολιτικοί και ιδεολογικοί μετασχηματισμοί μέσα στην κρίση

Η οικονομική κρίση και η ειδική εκδοχή διαχείρισης που τα αστικά κέντρα επιλέγουν έχει στον πυρήνα της τη δραματική αλλαγή του προηγούμενου κοινωνικού συσχετισμού δύναμης. Η διατήρηση ή αύξηση της κερδοφορίας σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, χωρίς ιδιαίτερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και μέσα στο ατσάλινο κλουβί της Ε.Ε. και της Ευρωζώνης, αλλά και σε ένα τόσο ρευστό και διεθνοποιημένο οικονομικό περιβάλλον, δεν επιτρέπει την αύξηση της κερδοφορίας μέσω π.χ. μεγάλων επενδύσεων σε τεχνολογία και εξοπλισμό. Στόχος είναι η πραγματική τροποποίηση του ταξικού συσχετισμού δύναμης και η διαμόρφωση μιας νέας «ισορροπίας» κοινωνικών δυνάμεων που θα επιτρέψει τη ραγδαία αύξηση της εκμεταλλευτικής συνθήκης, την οικονομική απομύζηση των κυριαρχούμενων κοινωνικών στρωμάτων.

Φυσικά, μια τέτοια στρατηγική επιλογή δεν μπορεί να εξακολουθεί να στηρίζει και να στηρίζεται στο προηγούμενο μοντέλο κοινωνικής αναπαραγωγής, τον προηγούμενο πολιτικό ή ιδεολογικό συσχετισμό, αλλά θα πρέπει ταυτόχρονα να υιοθετήσει (σχετικούς) νέους όρους άσκησης της πολιτικής εξουσίας και στοιχείων ιδεολογικής κυριαρχίας. Και αυτή ακριβώς τη σημασία έχει η σημερινή επίθεση στη Μεταπολίτευση: τη συλλογική ενοχοποίηση μιας κοινωνίας για την ένταξή της στο πεδίο μιας προηγούμενης εκδοχής αστικής ηγεμονίας (που λειτούργησε με εξαιρετικά αποτελέσματα για τις αστικές δυνάμεις φυσικά) ως μηχανισμού (παθητικής) συναίνεσης στους ραγδαίους πολιτικούς και ιδεολογικούς μετασχηματισμούς που απαιτούνται για να υποστηριχτεί η τρέχουσα αστική στρατηγική.

Είναι άλλωστε φανερό ότι οι τρέχουσες οικονομικές προτεραιότητες διαλύουν έτσι κι αλλιώς τις πολιτικές εκπροσωπήσεις των αστικών κομμάτων συμπαρασύροντας αναγκαστικά το προηγούμενο μοντέλο πολιτικής διαμεσολάβησης. Δεν είναι μόνο ότι η κατάρρευση του ΠΑΣΟΚ, πάλι ποτέ εγγυητή της κρατικής σταθερότητας και της συναίνεσης των λαϊκών στρωμάτων. Είναι η μείωση της συνολικής επιρροής των αστικών κομμάτων σε επίπεδα που καμία σχέση δεν έχουν με τον δικομματικό γιγαντισμό της τάξης του 85% που γνωρίσαμε τις τελευταίες δεκαετίες. Στο έδαφος αυτής της αντικειμενικής αδυναμίας αποκατάστασης σχέσεων πολιτικής εκπροσώπησης, η αστική εξουσία υιοθετεί έναν διαρκή μονομερή, πειθαρχικό λόγο και πρακτική: Η πολιτική που ασκούν οι κυβερνήσεις στην κρίση δεν επιχειρεί να εκπροσωπήσει κανένα κοινωνικό στρώμα εκτός από τις μερίδες του κεφαλαίου. Η νομιμοποίηση αυτής της εξουσίας αντλείται από τους «ειδικούς» και τους τεχνοκράτες και η κατεύθυνση εξόδου από την κρίση δεν ορίζεται πάνω σε πραγματικά υλικά συμφέροντα της κοινωνικής πλειοψηφίας αλλά επιβάλλεται (ουσιαστικά και τυπικά) από τα πράγματα, είναι αντικειμενική.

Αυτό σημαίνει με τη σειρά του ότι βρισκόμαστε ενώπιον μιας αυταρχικής μετάλλαξης του κράτους και διάλυσης του προηγούμενου συνασπισμού εξουσίας: στην επιστροφή στον σκληρό ταξικό αστικό πυρήνα και τη διάλυση συμμαχιών με υποτελή στρώματα που συμμετείχαν στο προηγούμενο πολιτικό και κοινωνικό «συμβόλαιο». Παράλληλα, σημαίνει τη ραγδαία αυταρχικοποίηση και του ίδιου του νομικού οπλοστασίου του κράτους. Στόχος είναι η διάλυση της προηγούμενης εκδοχής «πολιτικής νομιμότητας» που επέτρεπε την αναπαραγωγή κοινωνικών κινημάτων και διεκδικήσεων στα όρια ή και έξω από το τυπικό «γράμμα του νόμου» ως στοιχείο ενός πραγματικού πολιτικού συσχετισμού. Το αιτούμενο πλέον του κράτους είναι να αποκαταστήσει την απόσταση αυτή, να αποκαταστήσει την τυπική («νομική») νομιμότητα σε αντίθεση με το προηγούμενο μοντέλο: (όλη) η πολιτική είναι ζωτικής ανάγκης να γίνεται μέσα στο κράτος και το επίσημο πολιτικό σκηνικό και όχι στο πεζοδρόμιο. Εξού και το επικίνδυνα άστοχο

να διεκδικεί η Αριστερά να «βομβαρδίσει με νομιμότητα».

Παράλληλα, οι παραπάνω μετασχηματισμοί σηματοδοτούν και την αλλαγή του ρόλου των αστικών κομμάτων μέσα στην κρίση: Αν σε όλη τη μεταπολιτευτική περίοδο αυτά –υιοθετώντας το μοντέλο των αριστερών μαζικών κομμάτων– λειτούργησαν ως μηχανισμοί αντανάκλασης κοινωνικών κατηγοριών και συμφερόντων στο εσωτερικό τους, με κεντρικό ρόλο στη διαμεσολάβησή τους από και προς την κεντρική στρατηγική, πλέον μικραίνουν και η εκπροσώπηση στο εσωτερικό τους κοινωνικών συμφερόντων και ιδεολογικών αναγνωρίσεων αποκτά ολοένα και μικρότερη βαρύτητα. Αντίθετα, στο έδαφος μιας σε γενικές γραμμές καθορισμένης αστικής στρατηγικής –που μάλιστα έχει «ενοποιήσει» και τους δύο κυρίαρχους αστικούς πόλους πίσω από την υπεράσπισή της–, «μετατρέπονται» σε μηχανισμούς κυρίως ιδεολογικής μεσολάβησης μιας πολιτικής με όρους δημοσίου θεάματος. Με βάση όλα τα παραπάνω, είναι σαφές ότι η όποια, έστω και παθητική, συνθήκη συναίνεσης των λαϊκών στρωμάτων μπορεί να υπάρξει δεν έχει όρους ενός ενεργητικού συναινετικού «ριζώματος» σε αυτά, αλλά θα είναι εύθραυστη και θα κινείται σε πολύ χαμηλότερα κοινοβουλευτικά όρια από αυτά προ κρίσης. Επομένως, η πολιτική συνθήκη της περιόδου είναι εξ ορισμού ρευστή, οι ιδεολογικοί και πολιτικοί μετασχηματισμοί ραγδαίοι και μια ριζικά ανταγωνιστική αριστερή στρατηγική μπορεί να βρει πραγματική «δίοδο» στο πολιτικό σκηνικό.

Η επίθεση στη Μεταπολίτευση και η Αριστερά σήμερα

Έτσι, η επίθεση στη Μεταπολίτευση αποκτά χαρακτήρα «πολιτικού» μηχανισμού και ιδεολογικού πολιορκητικού κριού για τη διατήρηση της εύθραυστης (αρνητικής) κυριαρχίας της αστικής κατεύθυνσης. Η Μεταπολίτευση ενοχοποιείται ακριβώς ως υπόδειγμα άσκησης πολιτικής: Η εκπροσώπηση κοινωνικών συμφερόντων ορίζεται, ποινικοποιείται, ως «λαϊκιστική» και η αριστερή πολιτική αναγορεύεται στον υπέρτατο λαϊκισμό. Η πολιτική νομιμοποίηση αντλείται από τις υποτιθέμενα αντικειμενικές και δεδομένες για όλους οικονομικές προτεραιότητες και από την «πιστότητα» ή όχι σε αυτές. Η «δημοσιονομική σταθερότητα» ως υπέρτατος στόχος «εκτοπίζει» το «κοινωνικό κράτος» ως πρότερη κεντρική υποχρέωση του κράτους να παρέχει συγκεκριμένα δημόσια αγαθά και ένα δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών στους πολίτες: Το δεύτερο χρειάζεται να θυσιαστεί για την πρώτη, αφού άλλωστε η οικονομική «κατάντια» στηρίζεται εν πολλοίς σε αυτό το «σπάταλο» κράτος που αναδεικνυε ως τώρα πολλά αγαθά σε (τυπικά) μη εμπορευματικά. Με αυτή την έννοια, η Αριστερά (εγ)καλείται διαρκώς να «κοστολογήσει» τα προγράμματά της, να ορίσει τις εισροές που θα χρησιμοποιήσει. Και ακριβώς γι' αυτό η Αριστερά δεν μπορεί να συνεχίσει να τοποθετείται πάνω στο στρατηγικό πεδίο του αντιπάλου.

Απάντηση στη σημερινή πραξικοπηματική διαγραφή του μεταπολιτευτικού κοινωνικού και πολιτικού κεκτημένου δεν είναι η «νοσταλγία» του, ούτε και η νοσταλγία του πολιτικού και κοινωνικού συμβολαίου που σηματοδότησε. Το βάθος της κρίσης και κυρίως το βάθος της πολιτικής κρίσης είναι τέτοιο που δεν επιτρέπει μια στρατηγική επιστροφής στο 2008 να ευοδωθεί. Η μόνη πραγματική απάντηση στη διαγραφή της Μεταπολίτευσης είναι η διαμόρφωση μιας ριζικά ανταγωνιστικής στρατηγικής που θα μετασχηματίσει (ξανά) τον πραγματικό πολιτικό και κοινωνικό συσχετισμό δύναμης ανάμεσα στην εργασία και το κεφάλαιο. Και αυτή τη φορά η τροποποίηση αυτού του συσχετισμού προς όφελος των δυνάμεων της εργασίας και της Αριστεράς θα πρέπει να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να είναι ο καταλύτης μιας ριζικά διαφορετικής στρατηγικής πορείας...

Δημοσιεύτηκε στο Εκτός Γραμμής τ. 34 | Νοέμβριος 2013

ektosgrammis.gr